

Els arxius patrimonials



En l'àmbit dels arxius les comarques gironines atresoren un ric patrimoni documental del qual formen part no només els fons documentals de caràcter públic, cada cop més ben coneguts i atesos, sinó també els d'origen privat, entre els quals s'hi compten els fons patrimonials.

Les antigues escriptures de pergami enrotllades i conservades en baguls de fusta o en armaris fets expressament, en el millor dels casos, o potser apilades conjuntament amb lligalls i feixos de paper en les golfes dels masos de la nostra geografia, són possiblement la imatge més immediata que el nom d'aquests arxius ens pot suggerir.

La seva existència va lligada a la formació i administració d'un patrimoni, de base agrària, transmès de generació en generació en el si del llinatge familiar.

Els drets garants d'aquest patrimoni, en forma d'escriptures que calia conservar, i els papers relatius a la seva gestió constitueixen el fonament d'aquests arxius, la raó de la seva existència.

Si bé, tot i el seu caràcter privat, la seva existència ha estat de sempre coneguda pels historiadors, en medis universitaris el desprestigi assolit per certa historiografia genealogicofamiliar els va arraconar a un pla secundari.

Tanmateix des de fa uns anys estem assistint a un redescobriment i a una revaloració d'aquests fons documentals per part de la historiografia actual, que, amb unes mires molt més àmplies, hi ha trobat una font de múltiples possibilitats per a la recerca.

Santi Soler i Simon

El passat dels arxius patrimonials

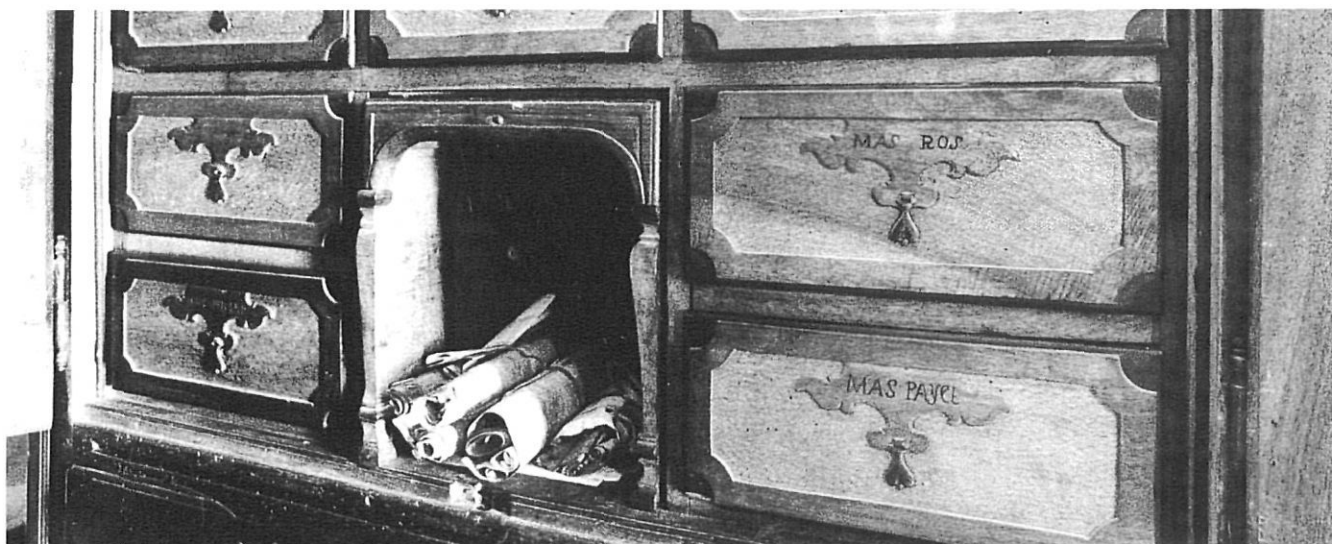
Durant el segle passat i principi d'aquest, quan els fons patrimonials conservaven per als seus propietaris part encara de la seva utilitat primigènia, persones afeccionades a la història (de vegades el rector del poble, el metge, un notari...; de vegades els mateixos propietaris) escorcollaren aquests arxius a la recerca de dades inèdites: en la majoria dels casos, dades genealògiques per a la confecció d'històries familiars que demostrassin l'arrelament secular de la família a la terra i confirmessin així el seu prestigi social, com en el cas de la *Biografia o explicació del arbre genealògic de descendència de casa Heras de Adri, desde lo any 1350 hasta 1850*, escrita per Miquel Heras de Puig; o bé, en altres casos, dades per ajudar a historiar el passat d'un determinat territori, com per exemple el treball publicat pel notari de Besalú Joaquim Matas, l'any 1905, sobre el castell de Sales i el seu terme.

El coneixement i la utilització dels fons patrimonials amb finalitats històriques no és pas cap novetat; tanmateix, com dèiem abans, el fet que s'identifiqués aquests arxius amb una determinada historiografia genealogicofamiliar els va mantenir durant anys apartats dels medis acadèmics, i es va contribuir així al seu oblit i general desconeixement.

Entre el passat recent i avui

El redescobriment dels arxius patrimonials va lligat al procés de renovació arxivística que es produí a casa nostra a principi de la dècada dels vuitanta, un cop recuperades les institucions democràtiques i quan el país començava a

Els arxius



A dalt, en aquesta pàgina i la següent, armaris i prestatges de l'arxiu patrimonial de can Ros de les Olives.

caminar cap a la seva normalització. La creació de centres d'arxiu amb autèntica vocació de servei va obrir les portes a les generacions de joves universitaris interessats per la recerca històrica. És en aquest context que cal situar el treball que podem considerar pioner en el procés de recuperació i difusió dels arxius patrimonials.

En efecte, l'any 1985, Pere Gifre i Maria Àngels Adroer, amb el suport de la Diputació de Girona, començaren el seu treball d'inventari dels arxius patrimonials de les comarques gironines,

amb la intenció de «conscienciar propietaris, institucions i estudiosos de la importància dels arxius patrimonials». A partir d'una mostra d'arxius estudiats, Gifre i Adroer van treure les primeres conclusions generals sobre el seu estat de conservació, la seva organització, accessibilitat, etc.

A la recuperació del fons del marquès de Camps, per esmentar-ne un dels més emblemàtics, dipositat a l'Arxiu Municipal de Salt, l'any 1986, van anar seguint altres donacions o dipòsits en molts dels arxius municipals i comarcals acabats de crear. Si bé el seu interès podia ser molt desigual, la seva recuperació era un fet important en la consolidació d'aquells centres i obria nous camins en la tasca de salvaguarda del patrimoni documental.

Ja l'any 1984, Josep Matas, aleshores director de l'Arxiu Històric Comarcal de la Bisbal, en la memòria publicada del primer any d'aquella institució, suggeria unes línies d'actuació sobre els fons documentals privats. Per part dels arxivers aquest interès pels arxius privats s'ha anat reiterant a mesura que s'han anat recuperant nous fons documentals.

Entrada la dècada dels 90, l'experiència acumulada de Pere Gifre en el coneixement d'aquests fons ha estat aprofitada per diferents centres d'arxius (comarcals de Santa Coloma, Figueres i la Bisbal, i Històric de Girona) per divulgar en forma de cursets la importància dels arxius patrimonials.

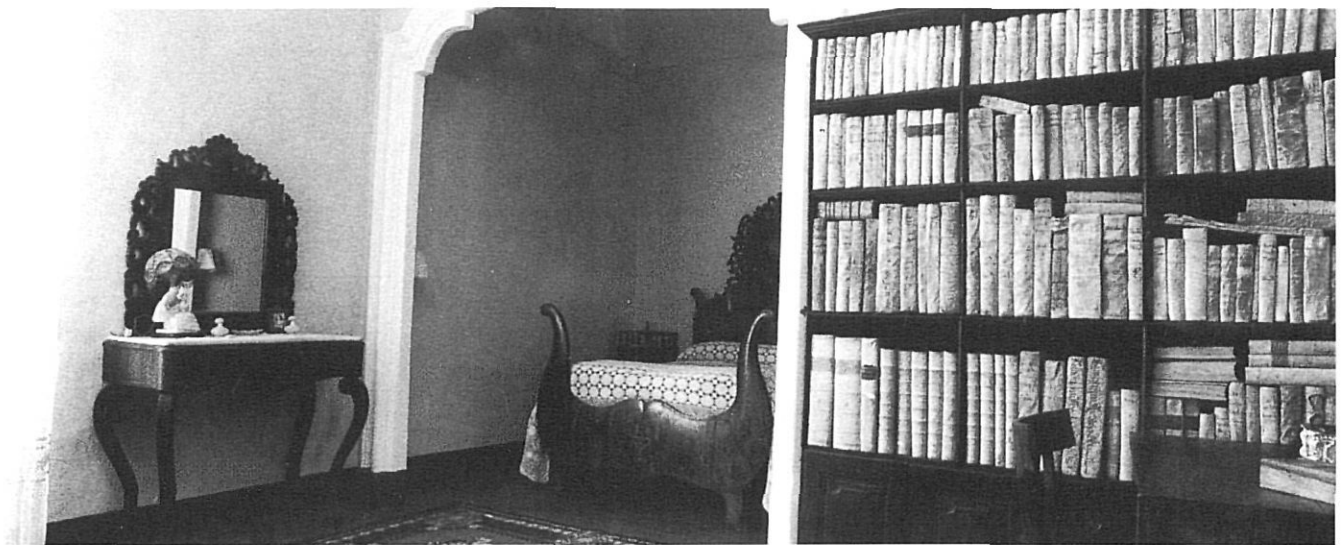
Alhora, des de la Universitat de Girona, l'equip d'investigadors encapçalat per Rosa Congost, interessat pels temes d'història agrària, ha compartit amb els arxivers aquesta necessitat de salvaguardar i donar a conèixer els fons patrimonials. Fruit d'aquest interès, per exemple, ha estat la tasca de microfilmació d'un nombre important de llibres mestres d'arxius patrimonials de les comarques gironines.

Però al coneixement dels fons patrimonials no s'hi ha contribuït només des dels centres d'arxiu i des dels mitjans acadèmics. En efecte, no podem deixar d'esmentar aquí la tasca modèlica portada a terme per associacions com el Taller d'Història de Maçanet de la Selva, les publicacions del qual en són un exemple més que evident.

Malgrat els esforços, però, el nombre de publicacions referides a fons patrimonials és encara petit. En els últims anys, a les nostres comarques, l'edició d'inventaris i catàlegs referents a aquests tipus de fons és bastant limitada, alhora que comença a ser superada per les edicions de determinats tipus de documents que sovint es troben en els fons patrimonials, com

ELS FONS PATRIMONIALS





per exemple els dietaris i llibres de memòries, els quals també contribueixen a la difusió i coneixement d'aquests fons.

Seguint en la línia de difusió, recentment alguns arxius (comarcals de Santa Coloma de Farners i de la Bisbal) han donat a conèixer els seus fons patrimonials amb l'edició de políptics informatius, de la mateixa manera que alguns arxivers també han aprofitat les publicacions dels centres d'estudis locals o comarcals per donar a conèixer els continguts d'alguns fons, de manera puntual.

Tot i la tasca feta en els últims anys, estem encara mancats d'una eina que hauria de ser fonamental per al coneixement i la salvaguarda dels fons patrimonials. Ens referim, naturalment, a la confecció d'un cens que inclogués tots els arxius patrimonials de les nostres comarques, tema del qual fa molt temps que es parla però que ara per ara no sembla pas que vagi endavant. Així ho apuntàvem, traduint-ho a nivell de Catalunya, fa uns anys, M. Àngels Adroer, P. Gifre i l'autor d'aquestes línies amb motiu de la commemoració dels deu anys de l'Associació d'Arxivers de Catalunya.

El futur

El futur en el camp de la recuperació i salvaguarda dels fons patrimonials passa necessàriament pels lligams de col·laboració que es puguin establir entre els propietaris d'aquests fons i els centres d'arxiu (ja siguin municipals o comarcals). En alguns casos serà possible que, a canvi d'inventariar-los i de garantir-ne la conservació, siguin donats o cedits en dipòsit als esmentats centres; en d'altres casos, quan els propietaris vulguin conservar els seus fons, caldrà buscar fórmules que facin compatible el dret a la propietat amb la seva consulta per part

dels investigadors (microfilmació, facilitat d'accés directe, etc.).

El futur també passa per una estreta col·laboració entre els arxius municipals i els comarcals per tal de poder elaborar conjuntament, comarca per comarca, el desitjat cens de fons patrimonials. En aquesta feina caldrà saber aprofitar les informacions i els treballs d'investigadors locals o d'àmbits concrets del territori, com per exemple Josep Canal per a la Vall d'Hostoles. Investigadors com ell sens dubte seran d'una gran ajuda.

En aquesta tasca, i en la de difusió en general d'aquests arxius, ben segur que també hi podran fer una gran aportació associacions com l'abans esmentada i també, molt especialment, la recentment creada Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, un dels objectius de la qual, segons els seus estatuts, és precisament fomentar i facilitar la preservació dels fons patrimonials privats.

Només amb la coordinació dels esforços de tots plegats podrem avançar en el treball de salvaguarda i recuperació d'aquests fons patrimonials, que, com hem dit al començament, constitueixen també una part del nostre patrimoni documental.

Santi Soler i Simon és director de l'Arxiu Històric Comarcal de la Bisbal d'Empordà.

A baix, en ambdues pàgines, fullets divulgatius dels fons patrimonials de la Bisbal i Santa Coloma de Farners.

Els fons patrimonials Cubies, Prat, Puig-Burcet i Vinyes (segles XIII-XX)



IESVS MARIA JOSEPH
SANTA ANNA JAL SEV
NET EN NOM DE NOS
TRE SENOR DE V ID
LA GLORIOSA I HV
MIL VERGE MARIA
MARE SVA SIE AMEN

Arxiu Històric Comarcal
de Santa Coloma de Farners